

درس دوم

یگانگی بی‌همتا

مقدمه

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «خداى من! مرا این عزّت بس که بنده تو باشم و این افتخار بس که تو پروردگار منى، خداى من! تو همان گونه‌ای که من دوست دارم، پس مرا توفیق ده تا آن‌گونه باشم که تو دوست دارى.»

مهم‌ترین اعتقاد دینی، توحید و یکتاپرستی است.

اسلام، دین توحید و قرآن، کتاب توحید است.

در اسلام بدون اعتقاد به توحید، هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد. توحید، سرلوحه دعوت همه پیامبران بوده است.

قرآن کریم، اخلاق، احکام و همه اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار توحید قرار داده است.

توحید مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می‌بخشد.

سؤال؟ حقیقت توحید چیست و مراتب آن کدام‌اند؟

جواب ✓ اعتقاد به یگانگی خداوند و توحید

سؤال؟ مرز میان توحید و شرک چیست؟

جواب ✓ وابسته دانستن مخلوقات به خدا، عین توحید است و قبول نداشتن آن، شرک است.

سؤال؟ آیا درخواست از غیر خدا مساوی با شرک است؟

جواب ✓ اگر توانایی برآوردن درخواست‌ها را از خود آن‌ها بدانیم، شرک است؛ اما اگر این توانایی آن‌ها را از خدا بدانیم، عین توحید است.

آیه	ترجمه	پیام آیه
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (سوره اخلاص، آیات ۱ الی ۴)	به نام خداوند بخشنده مهربان بگو اوست خدای یکتا. خدایی که بی‌نیاز است نه زاده و نه زاییده شده است و هیچ کس همتای او نیست.	خداوند مبدأ و خالق جهان است، بی‌نیاز است و در این کار شریکی ندارد. (بیانگر اصل توحید و یگانگی خداوند)
قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَ لَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَ الْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَ النُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلْ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَ هُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ (سوره رعد، آیه ۱۶)	بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟ بگو خدا است، بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید که [حتی] اختیار سود و زیان خود را ندارند؟ بگو آیا نابینا و بینا برابر است؟ آیا تاریکی‌ها و روشنایی برابرند؟ با آن‌ها شریک‌هایی برای خدا قرار داده‌اند که [آن شریکان هم] مثل خداوند مخلوقی خلق کرده‌اند و خلقت‌ها بر آن‌ها مشبّه شده است. [و از این روشریکان رانیز مستحق عبادت دیده‌اند؟] بگو خالق همه چیز خداست، و او یکتای مقتدر است.	۱- کسی را می‌توانیم به عنوان ولی و سرپرست خود انتخاب کنیم که خالق آسمان‌ها و زمین است. ۲- کسی که اختیار سود و زیان خود را هم ندارد، نمی‌تواند ولی و سرپرست انسان‌ها باشد. ۳- علت تردید و اشتباه در مسئله توحید و افتادن در دام شرک برابر دانستن بینا (خدا) و نابینا (شریکانی که برای خدا در نظر گرفته می‌شوند) و هم‌چنین تاریکی (شریکانی که برای خدا در نظر گرفته می‌شوند) و نور (خدا) است. ۴- برای این‌که در انتخاب‌های خود کمتر دچار خطا شویم، بهتر است برای خدا شریک قائل نشویم و بدانیم که خداوند آفریدگار هر چیز است. (بیانگر اصل توحید)

توحید

توحید به معنای اعتقاد به خدای یگانه است؛ یعنی خدا بی‌همتاست و شریکی ندارد. رسول خدا ﷺ از همان آغاز رسالت خود، از مشرکان می‌خواست با گفتن جمله «لا اله الا الله» دست از شرک و بت‌پرستی بردارند و به خدای یگانه ایمان آورند. با گفتن عبارت «لا اله الا الله» تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شد و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گرفت. جمله «لا اله الا الله» فقط یک شعار نبود؛ بلکه التزام به آن، همه زندگی فرد تازه مسلمان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌داد.

جعفر بن ابی طالب در حضور «نجاشی»، پادشاه حبشه تغییر وضعیت مسلمانان را این‌گونه توصیف کرد: «ما قبلاً قومی بودیم جاهل، بت می‌پرستیدیم، مردار می‌خوردیم، مرتکب زشتی‌ها می‌شدیم، پیوند خویشاوندی را قطع می‌کردیم، بی‌پناه را پناه نمی‌دادیم و قوی، ضعیف را می‌بلعید. این چنین بودیم تا این‌که خداوند از میان ما پیامبری مبعوث فرمود که خانواده‌اش را می‌شناسیم و به صداقت و امانت‌داری و عفتش ایمان داریم. پیامبر، ما را به خدا فراخواند که او را یگانه بدانیم، عبادت کنیم و آن‌چه را که خود و پدرانمان می‌پرستیدیم، کنار بگذاریم، چیزی را شریک او قرار ندهیم. او ما را به عدل، احسان، راستی، درستی، امانت‌داری و نیکی نسبت به خویشان و همسایگان دعوت کرد و از خوردن مال یتیم و ارتکاب فحشاء و منکر و دروغ نهی کرد و دستور داد، نماز را به پا داریم، زکات بپردازیم و ماه رمضان را روزه بگیریم. ما نیز او را تصدیق کرده و به او ایمان آوردیم و از او پیروی کردیم.»

مراتب توحید

۱ / توحید در خالقیت ۲ / توحید در مالکیت ۳ / توحید در ولایت ۴ / توحید در ربوبیت

۱- توحید در خالقیت

خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است. موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.

آیه	ترجمه	پیام آیه
اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ... (سوره زمر، آیه ۶۲)	خدا آفریننده هر چیزی است ...	خداوند تنها خالق و هستی‌بخش جهان است. (توحید در خالقیت)

؟ سؤال چرا خداوند تنها خالق جهان است؟

جواب ۱ / این تصور که چند خدا وجود دارد و هر کدام خالق بخشی از جهان‌اند یا با همکاری یکدیگر، این جهان را آفریده‌اند، به معنای آن است که هر کدام از آن‌ها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند. هم‌چنین، به معنای آن است که هر یک از خدایان کمالاتی دارد که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین همدیگر می‌شوند و دیگر چند خدا نیستند. چنین خدایان ناقصی، خود، نیازمند هستند و هر یک از آن‌ها به خالق کامل و بی‌نیازی احتیاج دارد که نیازش را برطرف نماید. پس تصور چند خدایی صحیح نیست و خدای واحد آفریننده جهان است.

۲- توحید در مالکیت

هر کس که چیزی را پدید می‌آورد، مالک آن است. از آن‌جا که خداوند تنها خالق جهان است، پس تنها مالک آن نیز هست.

آیه	ترجمه	پیام آیه
قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمَلِكِ تَوْتَى الْمَلِكِ مَنْ تَشَاءُ وَ تَنْزِعِ الْمَلِكَ مِمَّنْ تَشَاءُ ... (سوره آل عمران، آیه ۲۶)	بگو: بار الها! حکومت از آن توست [آن را] به هر کس که خواهی، می‌بخشی و از هر کس که خواهی، می‌گیری ...	خداوند چون مالک هر چیزی است و مالک اصلی و حقیقی جهان است، به هر کس هر چه خواهد می‌بخشد و یا از هر کس هر چه خواهد می‌گیرد. (توحید در مالکیت)

۳- توحید در ولایت

هر کس مالک چیزی باشد، خودش حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد، اما دیگران بدون اجازه وی نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند. به این حق تصرف، ولایت و سرپرستی می‌گویند.

از آن‌جا که خداوند تنها مالک جهان است، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف کنند. چنین اذنی به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست؛ بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است. اگر خداوند، پیامبر اکرم ﷺ را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند، بدین معناست که ایشان را واسطه ولایت خود و رساننده فرمان‌هایش قرار داده است.

آیه	ترجمه	پیام آیه
... مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَ لَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا (سوره کهف، آیه ۲۶)	آن‌ها هیچ ولی [سرپرستی] جز او ندارند و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.	۱- فرمانروای جهان خداست، و هیچ کس در فرمانروایی شریک او نیست. ۲- خداوند تنها مالک حقیقی جهان است، پس تنها او ولی و سرپرست جهان است و تنها او حق تصرف و تغییر در جهان را دارد. (توحید در ولایت)

۴- توحید در ربوبیت

رب به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست.

هر کس که خالق، مالک و ولی چیزی باشد، می‌تواند آن را تدبیر کرده و پرورش دهد.

از آن‌جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، تنها رب هستی نیز می‌باشد؛ اوست که جهان را اداره می‌کند و آن را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد.

نکته: توحید در ربوبیت، بدان معنا نیست که موجودات، به خصوص انسان، قدرت تدبیر ندارند.

سوال: باغبانی که زحمت می‌کشد و به پرورش درختان اقدام می‌کند، رشد این درختان نتیجه تدبیر اوست.

نکته: توحید در ربوبیت بدین معناست که این باغبان و تدبیرش، همه از آن خدا و تحت تدبیر اویند.

سوال: وقتی کشاورز، خود را با دیگران، یعنی کسانی که در کشت زمین او دخالتی نداشته‌اند، مقایسه می‌کند، می‌بیند که این زراعت، حاصل دسترنج خودش است. اما وقتی رابطه خود را با خدا بررسی می‌کند، می‌بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست و کشت و زرع او براساس استعدادی که خداوند در آن قرار داده، رشد کرده و محصول داده است. در نتیجه، درمی‌یابد که زارع حقیقی و پرورش‌دهنده اصلی زراعت او خداست و باید شکرگزار او باشد.

آیه	ترجمه	پیام آیه
قُلْ أَعْبُدِ اللَّهَ ابْنِي رَبًّا وَ هُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ... (سوره انعام، آیه ۱۶۴)	بگو: آیا جز خدا، پروردگاری را بطلبم در حالی که او پروردگار همه چیز است؟ ...	تدبیر و پرورش همه مخلوقات به دست خداست. (توحید در ربوبیت)

شُرک

شُرک به معنای شریک قرار دادن برای خدا است.

هر کس که معتقد باشد خداوند شریک دارد، مشرک به حساب می‌آید.

مراتب شرک

۴/ شرک در ربوبیت

۳/ شرک در ولایت

۲/ شرک در مالکیت

۱/ شرک در خالقیت

۱- شرک در خالقیت

اگر کسی معتقد باشد که این جهان را چند خالق آفریده‌اند، گرفتار شرک در خالقیت شده است.

۲- شرک در مالکیت

اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند. **نکته:** اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود.

۳- شرک در ولایت

اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگری نیز هستند که سرپرستی جهان را بر عهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارا می‌باشند.

۴- شرک در ربوبیت

اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگری نیز هستند که تدبیر امور موجودات را بر عهده دارند. **نکته:** اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساب جداگانه باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند، گرفتار شرک شده است. به آیات «تدبر در قرآن» ابتدای درس مراجعه کرده و مراتب توحید یا شرک را در عبارات آن مشخص کنید.

رب ← توحید در ربوبیت	لا یملکون ← نفی شرک در مالکیت
اولیاء ← شرک در ولایت	أَحَدٌ - الْوَالِدُ ← اصل توحید
شركاء خلقوا ← شرک در خالقیت	خالق کل شیء ← توحید در خالقیت

مرز توحید و شرک

سؤال؟ آیا اگر کسی پزشک را وسیله درمان و بهبود بیماری بداند، مشرک است؟

جواب خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. مانند این‌که دارو سبب شفا و بهبودی است و پزشک وسیله درمان می‌باشد. بنابراین کسی که برای درمان به پزشک مراجعه می‌کند؛ نه تنها پزشک را شریک خداوند قرار نداده، بلکه به قانون الهی عمل کرده است. لذا درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید منافاتی ندارد.

سؤال؟ آیا اگر کسی از غیر خدا درخواست کمک کند، گرفتار شرک شده است؟

جواب رابطه علت و معلولی در این امور صادق است و نه تنها چنین کسی گرفتار شرک نشده؛ بلکه به قانون الهی عمل کرده است.

سؤال؟ آیا اگر کسی دعا را وسیله جلب مغفرت الهی و صدقه را وسیله دفع بلا بداند، مشرک است؟

جواب خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است، مانند این‌که آتش موجب گرما و روشنی می‌شود، معمار عامل بنای ساختمان می‌گردد و معلم نیز وسیله تعلیم و تربیت است.

در امور معنوی نیز همین گونه است، دعا سبب مغفرت و آمرزش، صدقه موجب دفع بلا و صله رحم موجب افزایش طول عمر می‌گردد. همه این روابط توسط خود خداوند طراحی شده و به اذن و اراده او صورت می‌گیرد، بنابراین هیچ‌یک از این امور شرک محسوب نمی‌شود و منافاتی با توحید ندارد.

سؤال؟ آیا توسل به پیامبران و معصومین علیهم‌السلام شرک به حساب می‌آید؟

جواب اصولاً عقیده به توانایی پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و اولیای دین علیهم‌السلام در برآوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن بیمار) وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن‌ها و مستقل از خدا بدانیم، اما اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست اولیاء از خداوند و به اذن خدا بدانیم، عین توحید است و از این جهت مانند اثر شفا بخشی داروست که خداوند به آن بخشیده است (پزشک به واسطه اسباب مادی و آنان به واسطه اسباب غیرمادی این کار را انجام می‌دهند). این توانایی تنها به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و ائمه علیهم‌السلام نیز اختصاص ندارد و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد. زیرا روح مطهر ایشان پس از رحلت زنده است و می‌تواند به انسان‌ها یاری برساند.^۱ اکنون اگر ما از رسول خدا چیزی درخواست کنیم، درخواست از جسم ایشان نیست؛ بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است.

سؤال؟ آیا اگر کسی از پدر و مادرش و یا هر مؤمنی بخواهد که برای سعادت‌مندی او دعا کند، چنین درخواستی شرک‌آلود است؟

جواب قرآن کریم استفاده از اسباب و واسطه‌ها را نه تنها منع نکرده، بلکه از مؤمنان درخواست کرده که از این امور بهره ببرند. دعای پدر و مادر از جمله این واسطه‌ها است.

نکته: غیر از جریانی که امروزه به تکفیری‌ها مشهور شده‌اند، هیچ گروهی از مسلمانان را نمی‌شناسیم که چنین درخواستی را شرک‌آلود بدانند.

۱. نمونه بارز این موضوع شهیدان هستند که به تعبیر قرآن زنده‌اند و از احوال این دنیا باخبر هستند (سوره بقره آیه ۱۵۴) و معلوم است که مقام پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بالاتر از شهیدان است.

تکفیرها

جریان تکفیری در سال‌های اخیر برخی از جوامع و کشورهای اسلامی را گرفتار خود کرده است. پیروان این جریان فکری خشک و غیر عقلانی ۱- با تفکر غلطی که درباره توحید و شرک دارند، ۲- هر مسلمانی را که مانند آن‌ها نمی‌اندیشد، مشرک و کافر می‌خوانند و ۳- گاه کشتن او را واجب می‌شمارند. ۴- پیروان این جریان می‌گویند: توسل به پیامبران و معصومین شرک است. ۵- معتقدند، طلب دعا و شفیع قرار دادن دیگران برای این‌که خدا انسان را ببخشد، شرک است و هم‌چنین معتقدند ۶- این‌گونه افراد کافر هستند و مسلمان محسوب نمی‌شوند.

متأسفانه این جریان، بزرگ‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرد و سبب تنفر برخی از مردم جهان از اسلام شد.

ذکر نمونه‌هایی از توسل در قرآن و روایات

- ۱/ قرآن کریم نقل می‌کند که فرزندان یعقوب از پدرشان درخواست کردند که برای آن‌ها طلب آموزش کند و یعقوب نیز به آنان وعده دعا داد.^۱
- ۲/ قرآن کریم بیان می‌کند که استغفار پیامبر ﷺ در حق منافقان مؤثر نیست، اما در مورد دیگران مؤثر است.^۲
- ۳/ در تاریخ آمده است که مسلمانان در زمان پیامبر ﷺ برای درخواست دعا نزد آن حضرت می‌آمدند. پس از رحلت ایشان نیز کنار قبر ایشان می‌رفتند و یا از دور درخواست خود را مطرح می‌کردند.

مطالب شب امتحانی

- مهم‌ترین اعتقاد دینی، توحید و یکتاپرستی است.
- اسلام، دین توحید و قرآن کتاب توحید است.
- در اسلام بدون اعتقاد به توحید، هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد.
- توحید، سرلوحه دعوت همه پیامبران بوده است.
- قرآن کریم، اخلاق، احکام و همه اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار توحید قرار داده است.
- توحید مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می‌بخشد.
- توحید به معنای اعتقاد به خدای یگانه است؛ یعنی خدا بی‌همناست و شریکی ندارد.
- رسول خدا ﷺ از همان آغاز رسالت خود، از مشرکان می‌خواست با گفتن جمله «لا اله الا الله» دست از شرک و بت‌پرستی بردارند و به خدای یگانه ایمان آورند.
- با گفتن عبارت «لا اله الا الله» تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شد و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت.
- جمله «لا اله الا الله» فقط یک شعار نبود، بلکه التزام به آن، همه زندگی فرد تازه مسلمان را در رابطه با خدا، خویشستن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌داد.
- توحید در خالقیت: خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است؛ موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد. «اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ...»
- توحید در مالکیت: هر کس چیزی را پدید می‌آورد، مالک آن است. خداوند تنها خالق جهان است؛ پس تنها مالک آن نیز هست. «قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمَلِكِ...»
- توحید در ولایت: هر کس مالک چیزی باشد، خودش حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد و به این حق تصرف، ولایت و سرپرستی می‌گویند. «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ...»
- واگذاری ولایت خداوند به دیگری بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.
- توحید در ربوبیت: رب به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست. «قُلِ أَعْبُدُوا اللَّهَ أَدْعَى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ...»
- از آن‌جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، تنها رب هستی نیز می‌باشد و اوست که جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد.
- توحید در ربوبیت بدان معنا نیست که موجودات به‌خصوص انسان، قدرت تدبیر ندارند.
- شرک به معنای شریک قرار دادن برای خدا است و هر کس معتقد باشد خداوند شریک دارد، مشرک به حساب می‌آید.
- شرک در خالقیت یعنی اعتقاد به چند خالق و آفریننده؛ اگر کسی به شرک در خالقیت معتقد باشد، به شرک در مالکیت نیز معتقد خواهد بود.
- اگر فرض کنیم در کنار خدا، دیگرانی سرپرستی و حق تصرف جهان را بر عهده دارند، دچار شرک در ولایت شده‌ایم.
- در مقابل مراتب توحید، مراتب شرک وجود دارد و به این معنا که در هر مرتبه اگر آن مورد برای غیرخدا فرض شود، شرک به حساب می‌آید.
- خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. مانند دارو سبب شفا و بهبودی است و پزشک وسیله درمان می‌باشد. بنابراین کسی که برای درمان به پزشک مراجعه می‌کند، نه تنها پزشک را شریک خداوند قرار نداده، بلکه به قانون الهی عمل کرده است. لذا درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید منافاتی ندارد.
- در امور معنوی، دعا سبب مغفرت و آموزش، صدقه موجب دفع بلا و صلوة رحم موجب افزایش طول عمر می‌گردد و همه این روابط توسط خود خدا طراحی شده و به اذن و اراده او صورت می‌گیرد.

۱. سوره یوسف، آیات ۹۷ و ۹۸

۲. سوره منافقون، آیه ۵ و ۶ سوره نساء، آیه ۶۴

سؤالات امتحانی درس

آیات قرآن

۱- عبارات قرآنی زیر مربوط به کدام یک از مراتب توحید است؟

- الف) «اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ» (نهایی کشوری- دی ۹۳، ۹۱ و اسفند ۸۷)
 ب) «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» (نهایی کشوری- شهریور ۹۰)
 پ) «وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ» (نهایی کشوری- دی ۸۷)
 ت) «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا» (نهایی کشوری- اسفند ۸۷)
 ث) «قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ»
 ج) «قُلْ أَعْبُدُوا اللَّهَ ابْعَادُوا عَنِ اللَّهِ الْبَغْيَ وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ»

الف) توحید در خالقیت

ب) اصل توحید

پ) اصل توحید

ت) توحید در ولایت

ث) توحید در مالکیت

ج) توحید در ربوبیت

خود را هم ندارد - ولی و سرپرست انسان ها شود.

۲- پیام عبارت قرآنی «قُلْ أَتَأْتخذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا» را تکمیل کنید. کسی که اختیار سود و زیان نمی تواند

شریکانی که برای خدا در نظر گرفته می شوند، مانند شخص کور و تاریکی هستند و خداوند مانند شخصی بینا و نور می باشد که با هم قابل مقایسه نیستند.

۳- با توجه به عبارت قرآنی «قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ» پیام زیر را تکمیل کنید.
 علت اشتباه در مسئله توحید و افتادن در دام شرک

بهتر است برای خدا شریک قائل نشویم و بدانیم که خداوند آفریدگار هر چیز است.

۴- بادقت در آیه مبارکه «أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ» برای این که در انتخاب های خود کمتر دچار خطا شویم، چه کاری بهتر است؟

صحیح / غلط

غلط (اگر خداوند پیامبر اکرم ﷺ را ولی انسان ها معرفی می کند، بدین معناست که ایشان را واسطه ولایت خود و رساننده فرمان هایش قرار داده است.)

۵- خداوند پیامبر ﷺ را ولی انسان ها معرفی کرده است و دیگر خودش ولایتی بر مردم ندارد. (نهایی کشوری- دی ۹۶)

غلط (می بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست.)

۶- کشاورز وقتی رابطه خود را با خدا بررسی می کند، زراعت را کار خود می داند. (نهایی کشوری- دی ۹۳)

غلط (این توانایی به زمان حیات دنیایی پیامبر ﷺ اختصاص ندارد؛ زیرا روح مطهر ایشان پس از رحلت نیز زنده است و می تواند به انسان ها یاری برساند.)

۷- توانایی شفای بیمار به زمان حیات پیامبر اکرم ﷺ اختصاص دارد. (نهایی کشوری- دی ۹۶)

غلط (این درخواست وقتی موجب شرک می شود که توانایی شفای بیمار را از خود ایشان و مستقل از خدا بدانیم؛ اما اگر این توانایی را از خدا و به اذن خدا بدانیم، عین توحید است.)

۸- اگر کسی شفای بیمار را از رسول خدا ﷺ درخواست کند، گرفتار شرک شده است.

صحیح

۹- درخواست از اولیای الهی برای شفای بیماران منافاتی با توحید ندارد.

غلط (توحید در ربوبیت یعنی صاحب اختیاری که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست.)

۱۰- توحید در مالکیت یعنی صاحب اختیاری که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست.

صحیح

۱۱- منظور از توحید در خالقیت یعنی خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.

جای خالی

محدود - ناقص	۱۲- اگر چند خالق برای جهان تصور کنیم، هر کدام از آن‌ها را و فرض نموده‌ایم. (نهایی کشوری - تیر ۹۰)
خالقیت	۱۳- انسانی که خدایان متعدد را در خلقت جهان مؤثر می‌داند، دچار شرک در شده است. (نهایی کشوری - دی ۸۷)
خالقیت - مالکیت	۱۴- اگر کسی معتقد به شرک در باشد، معتقد به شرک در نیز خواهد بود.
توحید	۱۵- درخواست از پیامبران خدا برای شفای بیماران منافاتی با ندارد.
مادی - غیرمادی	۱۶- پزشک به واسطهٔ اسباب بیمار را درمان می‌کند و اولیای الهی به واسطهٔ اسباب و به اذن خداوند بیمار را شفا می‌دهند.
ولایت - سرپرستی	۱۷- هر کس مالک چیزی است، خودش حق تصرف در آن را دارد و به این حق تصرف و می‌گویند.

تعریف اصطلاحات

اعتقاد به خدای یگانه، بی‌همتا و یکتا	(نهایی کشوری - اسفند ۸۷)	۱۸- توحید
شرک به معنای شریک قرار دادن برای خدا است.		۱۹- شرک
هرکس معتقد باشد خداوند شریک دارد، مشرک به حساب می‌آید.		۲۰- مشرک

کشف ارتباط

۱- رابطهٔ علیت در امور معنوی	۲۱- الف) سرلوحهٔ دعوت پیامبران ب) تدبیر امور توسط موجودات پ) به رسمیت شناخته شدن تمام احکام و حقوق اسلامی ت) دعا سبب مغفرت و آمرزش
۲- توحید	
۳- شرک در ربوبیت	
۴- گویندهٔ لا اله الا الله	

سؤالات پاسخ کوتاه

شرک در ربوبیت	۲۲- باغبانی که پرورش درختان را نتیجه تدبیر مستقل خود می‌داند، به کدام مرتبه شرک گرفتار شده است؟ (نهایی کشوری - فراداد ۹۷ و دی ۸۹)
توحید در ربوبیت	۲۳- اعتقاد به این‌که خداوند جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصد معین هدایت می‌نماید، بیانگر چه توحیدی است؟ (نهایی کشوری - فراداد ۹۴ و دی ۹۲)
شرک در خالقیت	۲۴- اعتقاد به تعدد خدایان، چه شرکی نامیده می‌شود؟ (نهایی کشوری - دی ۹۴)
توحید	۲۵- مهم‌ترین اعتقادی که مانند روح در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد، کدام است؟ (نهایی کشوری - دی ۹۰)
بدین معناست که خداوند، پیامبر اکرم <small>ﷺ</small> را واسطه ولایت خود و رساننده فرمان‌هایش قرار داده است.	۲۶- معرفی پیامبر اکرم <small>ﷺ</small> به عنوان ولی انسان‌ها از جانب خداوند به چه معناست؟
یعنی اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند.	۲۷- شرک در مالکیت یعنی چه؟
به کسی که معتقد باشد خداوند شریک دارد.	۲۸- به چه کسی مشرک می‌گویند؟
لا اله الا الله	۲۹- با التزام به کدام عبارت همه زندگی فرد تازه مسلمان شده در رابطه با خدا و خویشتن تغییر می‌کند؟

سؤالات پاسخ بلند

همان‌طور که درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید منافاتی ندارد، درخواست از اولیای الهی برای شفای بیماران نیز با توحید منافاتی ندارد؛ زیرا آنان به واسطه اسباب غیرمادی و با اذن خدا این کار را انجام می‌دهند. این درخواست، وقتی موجب شرک می‌شود که این توانایی را از خود آنان بدانیم در حالی‌که آنان به اذن خدا شفا می‌دهند که عین توحید است.	۳۰- اگر کسی شفای بیماری را از اولیای خدا درخواست کند، در چه صورت گرفتار شرک شده است؟ (نهایی کشوری - شهریور ۹۶ و فراداد ۹۵)
هر کس مالک چیزی باشد، خودش حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد اما دیگران بدون اجازه وی نمی‌توانند در آن تصرف کنند یا از آن استفاده نمایند. به این حق تصرف، ولایت و سرپرستی می‌گویند. از آن‌جا که خداوند تنها مالک جهان است، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف کنند. چنین اذنی به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست، بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.	۳۱- توحید در «ولایت» را به طور کامل شرح دهید. (نهایی کشوری - فراداد ۹۳ و اسفند ۸۹)

۳۲- توحید در «ربوبیت» را تعریف کنید.

(نهایی کشوری - اسفند ۹۱ و ۹۰، شهریور ۹۰ و دی ۸۷)

رب به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست. از آن جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، تنها رب هستی نیز هست. اوست که جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد.

۳۳- شرک در «ربوبیت» را با ذکر مثال توضیح دهید.

(نهایی کشوری - شهریور ۹۴ و ۹۱ و دی و اسفند ۸۷)

اعتقاد به این که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگرانی نیز هستند که تدبیر امور موجودات را بر عهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساب جداگانه‌ای باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند امور را تدبیر کند، گرفتار شرک شده است. مانند باغبانی که رشد و پرورش درختان را نتیجه تدبیر خودش بداند.

۳۴- توحید در «خالقیت» را تعریف کنید.

(نهایی کشوری - تیر ۹۰)

معتقد باشیم که خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است. موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.

۳۵- استدلال کنید چرا برای جهان آفرینش، چند مبدأ و خالق نمی‌توان تصور کرد؟

(نهایی کشوری - اسفند ۹۰)

این تصور که چند خدا وجود دارد و هر کدام خالق بخشی از جهان‌اند، یا با همکاری یکدیگر این جهان را آفریده‌اند، به معنای آن است که هر کدام از آن‌ها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند.

۳۶- چرا خداوند به معنای وجود بی‌نیاز، فقط باید یکی باشد؟

(نهایی کشوری - اسفند ۸۹)

اگر تصور کنیم که دو یا چند خدا وجود دارد و هر کدام بخشی از جهان را خلق کرده‌اند یا با همکاری یکدیگر این جهان را آفریده‌اند، به معنای آن است که هر کدام از آن‌ها را محدود و ناقص فرض کرده‌ایم و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند. هم‌چنین به معنای آن است که هر یک از خدایان کمالاتی دارد که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین هم‌دیگر می‌شوند و دیگر چند خدا نیستند. چنین خدایان ناقصی، خود نیازمند هستند و هر یک از آن‌ها به خالق کامل و بی‌نیاز احتیاج دارد که نیازش را برطرف کند.

۳۷- توحید در مالکیت را تعریف کنید.

هرکس که چیزی را پدید می‌آورد، مالک آن است. خداوند تنها خالق جهان است، پس تنها مالک آن نیز هست.

۳۸- دو مورد از نتایج گفتن «لا اله الا الله» را بنویسید.

۱- با گفتن عبارت «لا اله الا الله» تمام احکام و حقوق اسلامی گوینده آن به رسمیت شناخته می‌شد و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گرفت.
۲- جمله «لا اله الا الله» فقط یک شعار نبود؛ بلکه التزام به آن، همه زندگی فرد تازه مسلمان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌داد.

۳۹- به چه کسانی «تکفیری» می‌گویند؟

در سال‌های اخیر، برخی از جوامع و کشورهای اسلامی گرفتار یک جریان فکری خشک و غیرعقلانی شده‌اند که با تفکر غلطی که درباره توحید و شرک دارند، هر مسلمانی را که مانند آن‌ها نمی‌اندیشد، مشرک و کافر می‌خوانند و گاه کشتن او را واجب می‌شمارند. کسانی که دارای این جریان فکری هستند را «تکفیری» می‌نامند.

۴۰- برای این که خدا انسان را ببخشد، دو نمونه از آیات و روایات را که گویای طلب دعا و شفیع قرار دادن دیگران است، ذکر کنید.

۱- فرزندان یعقوب عليه السلام از پدرشان درخواست کردند که برای آن‌ها طلب آمرزش کند و یعقوب عليه السلام نیز به آنان وعده دعا داد.
۲- در تاریخ آمده است که مسلمانان در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله برای درخواست دعا نزد آن حضرت می‌آمدند. پس از رحلت ایشان نیز کنار قبر ایشان می‌رفتند و یا از دور درخواست خود را مطرح می‌کردند.